

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НАДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ

	Код по СПШОО	Наименование
Професионално направление	215	Приложни изкуства и художествени занаяти
Професия:	215010	Лютиер
Специалност:	2150101	Класически инструменти

Утвърдена със Заповед №РД09-530/16.06.2021 г.
изм. със Заповед № РД09-290/27.04.2022 г.

София, 2022 г.

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити за придобиване на III степен на професионална квалификация по професията **215010 „Лютиер“** със специалност: **2150101 „Класически инструменти“**, съобразно списъка на професиите за професионално образование и обучение по Чл. 6 от ЗПОО.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетенции на обучаваните, изискващи се за придобиване трета степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с Чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение.

Държавните изпити за придобиване на III степен на професионална квалификация се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба №1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА:

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

1. За част по теория на професията:

А. Формат и учебно съдържание.

Б. Критерии за оценяване.

2. За част по практика на професията:

А. Изисквания за съдържанието на индивидуалните практически задания.

Б. Критерии за оценяване.

III. ФОРМАТ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЪРЖАВНИТЕ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ:

1. Държавният изпит за придобиване на трета степен на професионална квалификация включва две части:

а) **част по теория на професията;**

б) **част по практика на професията.**

2. Държавният изпит по **част теория на професията** се провежда във формата на писмен тест, съставен от три модула.

3. Времетраенето на изпита по **част теория на професията** е до 4 (четири) астрономически часа, разпределени както следва: първи модул – 40 минути, втори модул – 80 минути, трети модул – 120 минути.

4. Тестовият комплект за писмен тест се съставя в училището от база данни с въпроси по темата, изтеглена в Министерството на образованието и науката на основание на чл. 3, ал. 2 от НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 03.12.2021 г.

5. Държавният изпит по **част практика на професията** се състои в изработването на изделие по индивидуално задание в съответствие с компетенциите за трета степен на професионална квалификация, на основание на НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

6. Продължителността на изпитите по чл. 1, ал. 2, т. 1 и 2 в частта по практика на професията е до три последователни дни и не повече от 6 астрономически часа дневно.

7. Дейностите и задълженията на комисиите за подготовка, организиране и провеждане на изпитите и на директора са разписани в чл. 4 от НАРЕДБА № 1/19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г.
8. Съставът на комисиите за подготовка и оценяване на изпита - част по теория на професията и за провеждане и оценяване на изпита - част по практика на професията, се определя в съответствие с чл. 35, ал. 1 - 3 от ЗПОО.
9. Оценяването на писмените работи от изпита на част по теория на професията се извършва от комисията в съответствие с чл. 14 от от НАРЕДБА № 1, от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, Обн. - ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г.
10. Оценяването на произведенията от изпита на част по практика на професията се извършва от комисията в съответствие с чл. 15 от от НАРЕДБА № 1, от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, Обн. - ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г.
11. Оценка поставени от изпитните комисии за част по теория на професията и за част по практика на професията са окончателни и не подлежат на промяна.
12. В определеното в графика време и място за провеждане на държавния изпит - част по теория и част по практика на професията, учениците се явяват с документ за самоличност.

IV. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ДЪРЖАВНИЯ ИЗПИТ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ:

1. Оценяването на резултатите от държавния изпит за придобиване на трета степен на професионална квалификация се извършва в точки, както следва:
  - част по теория на професията – максимално 100 точки;
  - част по практика на професията – максимално 100 точки.
2. Всеки изпит се счита за успешно положен при успешното полагане на двете му части – част по теория на професията и част по практика на професията. Всяка част от изпита е успешно положена при постигане на 50 на сто от максималния брой точки.
3. Окончателната оценка се формира след успешното полагане на всяка част от изпита и се изчислява по формула: окончателната оценка в брой точки е равна на 0,5 x получения брой точки от част по теория на професията + 0,5 x получения брой точки от част по практика на професията.
4. Окончателната оценка от брой точки се превръща в цифрова оценка с точност до 0,01 по формулата:
Цифрова оценка = окончателната оценка в брой точки x 0,06.
5. Окончателната оценка от държавния изпит за придобиване на квалификация по професията е с количествен и качествен показател, с точност до 0,01 и се определя, както следва:
  - а) за количествен показател от 2,00 до 2,99 се определя качествен показател слаб;
  - б) за количествен показател от 3,00 до 3,49 се определя качествен показател среден;
  - в) за количествен показател от 3,50 до 4,49 се определя качествен показател добър;
  - г) за количествен показател от 4,50 до 5,49 се определя качествен показател много добър;
  - д) за количествен показател от 5,50 до 6,00 се определя качествен показател отличен.

V. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ПИСМЕНИЯ ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ:

Учебното съдържание за писмения тест по теория на професията включва въпроси от следните теоретични дисциплини:

1. **История на лютнерството.**
2. **Музикална акустика и инструментознание.**
3. **Солфеж.**
4. **Лютнерство и технология.**

Писменият тест е съставен от три модула:

А. Първи модул- включва 20 въпроса със затворен отговор от учебното съдържание по дисциплините: **История на лютнерството** - 6 въпроса; **Музикална акустика и инструментознание** – 4 въпроса; **Солфеж** – 2 въпроса; **Лютнерство и технология** – 8 въпроса.

Всеки верен отговор носи по една точка. **Максималният брой точки от първия модул на теста е 20 точки.**

Б. Втори модул- включва 20 въпроса с отворен отговор от учебното съдържание по дисциплините: **История на лютнерството** – 5 въпроса по две точки; **Музикална акустика и инструментознание** – 3 въпроса по 2 точки, **Солфеж** – 2 въпроса по 2 точки; **Лютнерство и технологии-** 10 въпроса по 3 точки.

Максималният брой точки от втори модул на теста е 50 точки.

В. Трети модул- развиване на въпрос с разширен отговор. **Писмената работа е в обем до три страници като максималния брой точки е 30 точки.**

Оценяването на работите се извършва въз основа на критериите, определени в Раздел V на програмата „Система за оценяване“, съобразно учебното съдържание към съответната тема.

- **Учебно съдържание**

Учебно съдържание по музикална акустика и инструментознание:

- характер на инструмента
- акустични особености

- **Учебно съдържание**

Учебно съдържание по лютнерство и технологии:

- вид дървесен материал
- процес на изработка на детайли
- сглобяване, грунд и лак

- **Учебно съдържание**

Учебно съдържание по история на лютнерството:

- познава школите и представителите;
- разпознава инструментите, сравнява и охарактеризира

- **Учебно съдържание**

Учебно съдържание по солфеж:

- качества на тона, интервали
- особености на настройката и тоналности.

III модул: Въпроси с разширен отговор

Въпроси	План- тезис	Макс. бр. точки
Въпрос № 1. Изработка на музикален инструмент цигулка.		
Етапи на изработка.	Причини за възникването и развитието на лютиерството като изкуство.	4
Подбор и сушене на дървесен Материали.	Характеристика на лютиерството като творческа дейност.	4
Детайли, сглобяване, лепене.	Процес на създаване на инструмента .	10
Въпрос № 2. Сглобяване, лакиране на музикален инструмент- цигулка. Лакирането,като основен елемент за звук и качество.		
Етапи на изработка.	Причини за възникването на инструмента, изработка на музикални инструменти.	4
Етапи на сглобяване.	Детайли и сглобяване, лепене.	4
Процес на лакиране.	Технология на лаково покритие.	10
Въпрос № 3. Съпоставка и принципи между майсторски инструмент и фабрично изработен инструмент.		
Видове материал и технологични процеси.	Свойствата и качествата на дървесния материал.	4
Прилики и разлики при двата вида инструменти.	Обективизиране на двата инструмента-качества, звук, акустика.	10
Условия на изработка, качествена характеристика	Фактор материал,звук,условия на работа, лаково покритие, звучност, характер.	4
Въпрос № 4. Цигулката като основен музикален инструмент- акустични и технологични особености.		

Историческо развитие, етапи.		4
Развитие на музикалния инструмент цигулка.	Школи и представители.	10
Акустични и технологични стойности.	Технология, части, настройка, струни, характер на звука, акустични зони, значение на дясна и лява ръка.	4

Въпрос № 5.
Технологични особености при изработката на музикален инструмент от група щрайх.

Технологична изработка на детайли.	Същност на технологичния процес, етапи на изработка.	4
Части на инструмента, лък, струни.	Творчески етап, реализация.	4
Характер на звучене.	Изразни средства - характер и особености на звукоизвличането на самия инструмент.	10

Въпрос № 6.
Съпоставка на трите семейства от кременска школа.

Основи на Кременската школа.	Историческа предпоставка за развитие на школите.	4
Кременски фамилии.	Форма, размер, релеф, лак - съпоставка.	10
Особености на звука.	Звуковоакустична характеристика.	4

Въпрос № 7.
Звукът като основен елемент при звукоизвличането.

Основни понятия за звук, тон, шум.	Основни понятия за звук. Резонанс.	4
Свойства на дървесината.	Особености и свойства на дървесината-еластичност, акустика.	4
Звуковоакустични особености на инструмента.	Звукоакустични особености на инструмента.	10

Въпрос № 8.
Развитие на лютнерското изкуство в България.

Произход и развитие.	Обща характеристика и анализ.	4
----------------------	-------------------------------	---

Представители на лютерията.	Поколения български лютиери.	10
Особености на българските инструменти .	Характер и звук на българските инструменти.	4

Въпрос № 9.

История и развитие на съвременната българска лютиерия.

Исторически анализ.	Поява и развитие.	4
Фабрична изработка на инструменти.	Фабрика „ Кремена”.	4
Съвременни български лютиери.	Представители и особености на инструментите.	10

Въпрос № 10.

Съременно българско лютиерско изкуство- школа на Казанлъшките майстори.

История и развитие на Казанлъшката школа.	История и развитие на Казанлъшката школа.	4
Представители.	Представители и характер, особености.	4
Характер на инструментите и тенденция за развитие .	Инструментите като форма и звук, тенденция за развитие.	10

Разпределението на точките се отнася за критерия „Степен на обхващане на проблематиката”-18 точки

Критерии за оценяване по част теория на професията:

1. Системата за оценяване на ДЗИ за придобиване на професионална квалификация е точкова. Максималния брой точки за всяка изпитна тема или за всяко изпитно задание е 100. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор.
2. Оценяването на изпита по практика на професията както и изпълнението на индивидуалното практическо задание се извършва по единни критерии.

№	Критерии за оценяване по теория на професията и специалността	Максимален брой точки
1.	Тест- първи модул, въпроси със затворен отговор	20
2.	Тест- втори модул, въпроси с отворен отговор	50
3.	Тест- трети модул- писмено развиване на разширен въпрос	30
3.1	- степен на обхващане на проблематиката – 18 т.	
3.2	- познаване и владене на терминологията и лютиерските школи с представители и инструменти – 4 т.	

3.3	- знае детайлите на музикалните инструменти в отделните школи - 4 т.	
3.4	- логична структура на изложението- 2 т.	
3.5	- граматически правилен език и стил-2 т.	
	ОБЩО:	100

Критериите за оценяване на професионалните компетенции на кандидатите за придобиване на професионална квалификация по професия „Лютиер”, специалност „Класически инструменти” са свързани със способността да се реализират в приложните изкуства и занаяти на страната и Европейския съюз, както и да се обучават и развиват в бъдеще в академична среда.

На това ниво кандидатите трябва да покажат, че :

- разбират същността на изпитните теми,
- конструктивно и ясно да се изразяват в писмен вид
- имат необходимите знания за успешна професионална реализация;
- могат аргументирано да изложат мнението си по повод артефакти, свързани със специалността им;
- разбират връзката в развитието на теория и практическа реализация в професията;
- правят аналогия на реализацията си, работа в екип;
- съзнават значението на здравословния начин на работа с инструменти и материали, използвани в професията

VI. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ:

Държавният изпит в част практика на професията се състои от създаване на изделие/ произведение по специалността, съобразно поставеното индивидуално практическо задание и от писмена разработка по него.

Индивидуалното практическо задание се разработва по следния начин:

- Темите се предлагат от водещия специалност, обсъждат се и се възлагат на учениците от ръководители-консултанти. Индивидуалното практическо задание се консултира от водещия специалността.
- Заданието се разработва по образец, съгласно приложение № 4 като следва да включва материал, инструментариум, звук.
- Заданието включва наименованието на темата, всички изисквания по разработката на лютиерския проект.
- Теоретичната разработка включва описание на етапите на работа, анализ на концепцията. Тя се придружава от снимков материал и чертежи. Теоретичната разработка е не по-малко от 2 страници машинописен текст /30 реда – 60 знака на ред/ и се представя в два екземпляра – за рецензента и за методическия фонд на училището.
- Изделието / произведението и теоретичната разработка се предоставят на рецензент/ назначен от директора на училището/ в срок от 20 дни преди защитата и за тях рецензентът пише своето мнение. Ръководителят- консултант не може да бъде рецензент на дипломната работа.

- Наименованието на изделието/ произведението се вписват в свидетелството за професионална квалификация, а в протоколите за дипломиране и името на рецензента.
- Ръководителят-консултант съдейства за снабдяването на учениците, които ръководи с необходимата литература, справочници и други данни, оказва помощ в хода на разработката и контролира поетапното и самостоятелното изпълнение на работата.
- Рецензентът представя рецензията си в два екземпляра – единият, заедно с теоретичната разработка на ученика се представя на комисията, която ще провежда изпита, най-късно десет дни преди определената дата за изпита, а другият екземпляр е за ученика и му се връчва най-късно три дни преди датата за защита.
- Рецензията съдържа заключение с мнение за допускане или недопускане до защита, без поставяне на цифрова оценка.
- Изпитната комисия се запознава с проблемните случаи и взема окончателно решение.
- Оценките са окончателни и не подлежат на промяна.

№	Критерии	Макс. брой точки
1.	Спазва технологичните изисквания при отделните етапи при изработка на музикален инструмент. Спазва правилата за безопасни условия на труд и опазване на околната среда.	15
2.	Технологични особености на инструмента.	15
3.	Изработва техническа документация –детайли, лак.	15
4.	Владее разнообразни похвати при нанасяне на лак.	15
5.	Демонстрира завършеност, стилово единство и естетически вкус.	20
6.	Цялостно представя дипломната работа / материали, свързани с етапното изграждане на проекта/ и теоретична разработка. Разсвирване на инструмент.	20
	Общо	100

Забележка:

Изпитните работи по практика на професията се работят в определените за целта ателиета и не се изнасят от там до завършване и оценяване от изпитната комисия.

Литература – всички учебници и учебни пособия, свързани с учебните програми по специалността Лютиерство, История на лютиерството, Инструментознание и Музикална акустика, лютиерство и технология, Солфеж, както и на други източници от наши и чужди автори по посочената тематика.

История на лютиерството

„Лютиерството през вековете”

Автор: Ходжева-Колева Мариана

Издател: Литературно художествен музей”Чудомир”

Година:2009

Елементарна теория на музиката

Автор:Хаджиев Парашкев

Издателство:Музика
Година:1976

Музикална акустика
Автор: Георгиев Емил
Издателство:Музика
Година:1975

Инструментознание
Автор:Златанова Румяна
Издателство:Музика
Година:1976

Енциклопедия на музикалните инструменти
Автор:Абрашев Божидар,Гаджев Владимир
Издателство:Издателска къща „Кибеа”
Година:2000

Основи на лютиерството-Италианска школа
Il Palazzo Comunale di Cremona e le sue collezioni d'arte
Автор:Electa Guide
Издателство:Editoriale Electa-Milano
Година:1981

„Сказание за цигулката”
Лютиерството в Европа и България
Автор:Зидаров Константин
Издателство:Издателско дружество на Лютиерите
Година:1996